

ӘОЖ 371.388

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫ ЭКСПЕРИМЕНТ АРҚЫЛЫ ЗЕРТТЕУШІЛІККЕ БАУЛУ

Қоңырбаева Асылзат Азаматқызы

asylzatasylzat101@gmail.com

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ-нің «Мектепке дейінгі оқыту мен тәрбиелеу»
мамандығының 4 курс студенті. Нұр-сұлтан, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – п.ғ.к, профессор м.а. Н.П.Албытова

Мектеп жасына дейінгі балалардың зерттеушілік біліктері мен дағдыларын дамыту – қазіргі оқу- тәрбие жүйесінің өзекті мәселелерінің бірі.

Мектеп жасына дейінгі балалардың зерттеушілік дағдыларының дамуы оның жалпы психикалық дамуының, мектепке және болашақ өміріне дайындықтың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Бірақ психикалық дамудың өзі күрделі процесс: бұл зерттеушілік дағдыларға қызығушылықтардың қалыптасуы, әр түрлі білім мен дағдылардың жинақталуы, психикалық процестердің дамуы (қабылдау, қиял, есте сақтау, ойлау), сөйлеуді игеру және т.б. [1].

Психикалық процестердің дамуы мен сөйлеуді игеру, зерттеушілік дағдыларға қызығушылықтардың қалыптасуы бір-бірімен тығыз байланысты. Осының барлығы балалардың мектепке дейінгі балалық шақта әртүрлі іс-әрекеттерде алған білімдерін игеру кезінде жүзеге асырылады. [2].

Ресейлік ғалымдар А.И.Савенков, Л.Н.Прохорова, С.Н.Олейченко және де Қазақстандық ғалымдар ғалымдар мектеп жасына дейінгі балалардың зерттеушілік біліктері мен дағдыларын дамыту бағытында балабақшада зерттеу жүргізу әдістемелерін ұсынған.

Ғалым А.И.Савенков зерттеушілік міндеттерін шешуде нақты шығармашылық ойлау, ізденістері мен зерттеушілік дағдыларының болу қажеттігін атап көрсетеді:

- Мәселені көре білу;
- Мәселені анықтап алу;
- Болжам жасау;
- Ұғымдарға анықтама беру;

- Жүйелеу;
- Бақылау;
- Экспериментті жүргізу іскерліктері мен дағдылары;
- Ойды қорыту және ұсыныстар беру;
- Өз идеяларын дәлелдеу және қорғау [3].

Зерттеушілік дағды – бұл мектеп жасына дейінгі баланың жеке қалыптасуында өте маңызды шығармашылық процесс. Эксперимент балалардың шығармашылық және танымдық белсенділігін ынталандырады, баланың қиялын ынталандырады, оны шығармашылық әрекетке қосады. Эксперимент балабақша тобының атмосферасын әртүрлі жағдайлармен қанықтыруға мүмкіндік береді. Бұл балаларды шығармашылық тәуелсіздікке, қиялдың көрінісіне итермелейді. Зерттеушілік дағды мына төмендегідей қасиеттерге тән:

- оқуға деген ұмтылыс,
- ақыл-ой кернеуі,
- білімді игеру процесінде ерікті күш-жігердің көрінісі,
- баланың оқу процесіне жауаптылығы,
- жеке және жалпы тапсырмаларды орындау, қызығушылық. [4].

Негізгі факт мынада: эксперименттің қызметі балалар өмірінің барлық салаларына, балалардың барлық іс-әрекеттеріне, соның ішінде ойынға да енеді [5].

Академик Н.Н. Поддяковтың пікірінше, эксперимент іс-әрекетінде бала өзінің танымы мен дамуын толығырақ білу үшін айналасындағы заттар мен құбылыстарға әртүрлі тәсілдермен өз бетінше әсер ететін өзіндік зерттеуші ретінде әрекет етеді. Зерттеушілік дағды – бұл мектеп жасына дейінгі баланың жеке қалыптасуында өте маңызды шығармашылық процесс. Эксперимент балалардың шығармашылық және танымдық белсенділігін, қиялын ынталандырады, оны шығармашылық әрекетке қосады. Эксперимент балабақша тобының атмосферасын әртүрлі жағдайлармен қанықтыруға мүмкіндік береді, бұл балаларды шығармашылық тәуелсіздікке, қиялдың көрінісіне итермелейді. Сонымен қатар, эксперимент – баланың жасына сәйкес келетін әлемді білудің табиғи, тұрақты түрі. Тәжірибе мектеп жасына дейінгі баланың өміріне енеді. Сыртқы әлеммен байланыста бола отырып, ол әр минут сайын, сағат сайын зерттейді, тәжірибе жасайды және соның нәтижесінде біледі. Балалардың эксперименті процесінде мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық және шығармашылық белсенділігін дамыту өте маңызды болды.

Орта топтан бастап мектепке дейінгі білім беруде қолданылатын қарапайым тәжірибелер мен эксперименттер балаға белгілі бір тақырып туралы жаңа білім алуға ғана емес, сонымен бірге оның объектімен өзара әрекеттесу дағдыларын дамытуға, оның қасиеттерін, байланыстарын және т.б. білуге көмектесуге бағытталған.

Н.Н.Поддяковтың жетекшілігіндегі шығармашылық ұжым балалар эксперименті әдісінің теориялық негіздерін жасауды жүзеге асырады. Олардың зерттеулерінің негізінде келесі негізгі ережелерді тұжырымдауға болады:

1. Балалар эксперименті-бұл іздестіру іс-әрекетінің ерекше түрі, онда мақсат қою процестері, өзін-өзі жылжытудың, ересек мектеп жасына дейінгі балалардың өзін-өзі дамытуының негізінде жатқан жаңа жеке мотивтердің пайда болуы мен даму процестері айқын көрінеді.

2. Балалар экспериментінде жаңа білім алуға (эксперименттің танымдық формасы), балалар шығармашылығының өнімдерін алуға жаңа ғимараттар, ертегілердің суреттері және т.б. (эксперименттің өнімді түрі) бағытталған балалардың өзіндік белсенділігі көрінеді.

3. Балалар эксперименті балалар шығармашылығының кез-келген процесінің негізі болып табылады.

4. Балалар экспериментінде саралау мен интеграцияның психикалық процестері интеграциялық процестердің жалпы үстемдігімен ең органикалық өзара әрекеттеседі.

5. Эксперименттің барлық толықтығы мен әмбебаптығында қабылданған қызметі психиканың жұмыс істеуінің әмбебап тәсілі болып табылады [6].

Мектеп жасына дейінгі балалардың зерттеушілік дағдылары келесі деңгейлербойынша анықтайды:

1. Бірінші деңгей-репродуктивті белсенділік. Ол баланың білімді түсінуге, есте сақтауға, көбейтуге, оны үлгі бойынша қолдану тәсілін игеруге деген ұмтылысымен сипатталады. Бұл деңгей баланың ерікті күш-жігерінің тұрақсыздығымен, білімді тереңдетуге қызығушылықтың болмауымен,

" неге? »

2. Екінші деңгей - түсіндіру әрекеті. Бұл әрекет баланың зерттелетін мазмұнның мағынасын анықтауға деген ұмтылысымен, құбылыстар мен процестер арасындағы байланысты білуге, өзгертілген жағдайларда білімді қолдану тәсілдерін игеруге деген ұмтылысымен сипатталады. Ғалымның пікірінше, түсіндіру белсенділігінің көрсеткіші ерікті күш-жігердің үлкен тұрақтылығы болуы мүмкін, бұл баланың соңына дейін жеткізуге тырысатындығында, қиындықпен тапсырманы орындаудан бас тартпайды, бірақ шешім іздейді.

3. Үшінші деңгей-бұл баланың құбылыстар мен олардың қарым-қатынастарының мәніне терең еніп қана қоймай, оған жаңа жол табуға деген қызығушылығы мен ұмтылысымен сипатталатын шығармашылық белсенділік. Бұл белсенділік деңгейінің ерекшелігі-баланың жоғары ерік-жігерінің көрінісі, мақсатқа жетудегі табандылық пен табандылық, кең және тұрақты танымдық қызығушылықтар. Белсенділіктің бұл деңгейі баланың өз тәжірибесінде бұрыннан бар нәрсені білгені мен жаңа ақпарат, жаңа құбылыс арасындағы сәйкессіздіктің жоғары дәрежесін қамту арқылы қамтамасыз етіледі [7].

Зерттеулердің негізінде келесі негізгі ережелерді тұжырымдауға болады:

Біріншіден, балалар эксперименті-бұл іздестіру іс-әрекетінің ерекше түрі, онда мақсат қою процестері, өзін-өзі дамытудың негізінде жатқан жаңа жеке мотивтердің пайда болуы мен даму процестері айқын көрінеді.

Екіншіден, балалар экспериментінде жаңа білім алуға (эксперименттің танымдық формасы), балалар шығармашылығының өнімдерін алуға жаңа ғимараттар, ертегілердің суреттері және т.б. (эксперименттің өнімді түрі) бағытталған балалардың өзіндік белсенділігі көрінеді.

Үшіншіден, балалар эксперименті балалар шығармашылығының кез-келген процесінің негізі болып табылады.

Төртіншіден, балалар экспериментінде саралау мен интеграцияның психикалық процестері интеграциялық процестердің жалпы үстемдігімен ең органикалық өзара әрекеттеседі.

Бесіншіден, эксперименттің барлық толықтығы мен әмбебаптығында қабылданған қызметі психиканың жұмыс істеуінің әмбебап тәсілі болып табылады [8].

Ойымызды қорытындылай келе, балалардың зерттеушілік дағдысын эксперимент арқылы дамыту ол қоршаған әлем заттары мен құбылыстарын зерттеу ретінде балаларға қол жетімді және қызықты болып табылатын әрекет түрі дей аламыз. Осылайша балалар өздерінің зерттеу белсенділігін арттыруға мүмкіндік алады. Балалардың тәжірибелік-эксперименттік іс-әрекеті бойынша жұмыста әр түрлі формалар мен әдістерді қолдануға мүмкіндік мол. Әдістерді таңдау және оларды жан-жақты пайдалану қажеттілігі мектеп жасына дейінгі балалардың жас ерекшеліктеріне және тәрбиешілер қолданатын білім беру міндеттерінің сипатына байланысты анықталады. Жүйеленген іздеу-танымдық білімді игеру, тәжірибелік-эксперименттік әрекеттерді қалыптастыру логикалық ойлау негіздерін қалыптастырады, мектеп жасына дейінгі балалардың зияткерлік дамуының максималды тиімділігін және болашақта мектепте оқуға толық дайындығын қамтамасыз етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Веракса Н.Е. Индивидуальные особенности познавательного развития детей дошкольного возраста / Н.Е. Веракса; под ред. Дьяченко О.М. - М.: ПЕРСЭ, 2003. - 144 с.

2. Коноваленко С.В. Как научиться думать быстрее и запоминать лучше / С.В. Коноваленко. - М.: 2000.

3. Методические рекомендации по организации образовательной деятельности дошкольных образовательных организаций в условиях реализации ФГОС ДО. - М.: Московский центр качества образования, 2014. - 160 с

4. Примерная основная образовательная программа дошкольного образования «Детский сад по системе Монтессори» [Текст] / Под ред. Е.А. Хилтунен; [О.Ф. Борисова, В.В. Михайлова, Е.А. Хилтунен]. — М. : Издательство «Национальное образование», 2014. — 186 с. : ил.

5. Специальная дошкольная педагогика: Уч. пос. [Текст] / Е.А. Стребелева, А.Л. Венгер и др. Под ред. Е.А. Стребелевой. – М.: ИЦ «Академия», 2014. – 312 с.

6. Штепина, И. С. Особенности развития познавательной активности дошкольников [Текст] / И. С. Штепина // Актуальные задачи педагогики: материалы междунар. науч. конф. (г. Чита, декабрь 2011 г.). — Чита: Издательство Молодой ученый, 2011. — С. 89-91.

7. Познавательно-речевое и социально-личностное развитие детей от года до 6 лет. Блочное-тематическое планирование: [Текст] / авт.-сост. И. И. Карелова. – Волгоград: Учитель, [2013]. – 141 с.: ил.

8. Штепина, И. С. Особенности развития познавательной активности дошкольников [Текст] / И. С. Штепина // Актуальные задачи педагогики: материалы междунар. науч. конф. (г. Чита, декабрь 2011 г.). — Чита: Издательство Молодой ученый, 2011. — С. 89-91